

Vukovska norma u *Subotičkom Športskom Listu* (1935. – 1940.)

Perica Vujić*

Sažetak

Subotički Športski List sportske su novine koje su izlazile u razdoblju od 1935. do 1940. godine na području Subotice. Novine su se sastojale od četiriju stranica na kojima se pisalo o raznim sportskim zbivanjima na području Subotice, ali i u susjednim zemljama, kao što su npr. Olimpijske igre u Berlinu. U vrijeme izlaska Lista važeća je u Hrvatskoj bila vukovska jezična norma, no u novinama i časopisima mogli su se pronaći i elementi zagrebačke norme. Proučavanjem jezičnih obilježja u Subotičkom Športskom Listu (pravopis, fonologija, morfologija, sintaksa) utvrđeno je u odnosu na vukovsku normu kako je dominirao fonološki pravopis uz pojavu i morfonološkog pravopisa. Što se tiče gramatičkih obilježja, dominira neujednačenost u provedbi pravila vukovskih gramatika, no ta neujednačenost može poslužiti kao poticaj da se jezik Lista u daljnjim istraživanjima prouči i s aspekta norme koja je tada bila važeća u srpskom jeziku na području Vojvodine i Srbije.

Ključne riječi: Subotički Športski List, vukovska norma, novinarski stil, jezična obilježja

Uvod

Jezična norma određuje pravilnost jezičnih jedinica u standardnome jeziku i pravilnost jezičnih jedinica u kojemu od funkcionalnih stilova standardnoga jezika. Ona obuhvaća jezik na svim njegovim razinama te razlikujemo fonološku, morfološku, tvorbenu, sintaktičku, leksičku, pravopisnu i naglasnu normu (Francić, Hudeček i Mihaljević 2006: 19). Funkcionalni stilovi standardnoga jezika međusobno se razlikuju po odnosu kojeg imaju prema normi, tj. po stupnju njegove dopuštene individualnosti. Što je odnos prema normi obvezniji, to je manji stupanj dopuštene individualnosti. Primjerice, u književnoumjetničkom funkcionalnom stilu dopušteno je najviše slobode jer je odnos prema normi najmanje obvezan (Hudeček i Mihaljević 2009: 9). U ovome radu u središtu se pozornosti nalazi *Subotički Športski*

* lektor, Filozofski fakultet Novi Sad

List koji je izlazio od 1935. do 1940. godine. Kako je u vrijeme izlaženja *List*a važeća bila vukovska norma u Hrvatskoj, rad je organiziran tako da se u prvom poglavlju najprije ukratko opisuje novinarski stil kao jedan od funkcionalnih stilova i opisuje *Subotički Športski List*. U drugome poglavlju opisana je vukovska norma i tu je naglasak stavljen na gramatičku normu zapisanu u *Gramatici i stilistici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* Tome Maretića i *Pravopisu hrvatskoga ili srpskoga jezika* Dragutina Boranića, koji je nastavio pod svojim imenom objavljivati vukovski *Hrvatski pravopis* Ivana Broza. U trećem, i najvažnijem poglavlju, nabrajaju se pravopisna, fonološka, morfološka i sintaktička obilježja *Subotičkog Športskog Lista* koja se uspoređuju s pravilima zabilježenim u Maretićevoj *Gramatici* i Boranićevu *Pravopisu*. U dosadašnjim istraživanjima jezika i stila hrvatskih novina i časopisa prve polovice 20. stoljeća potvrđeno je kako su, unatoč vukovskoj normi, i dalje na snazi bila neka jezična obilježja tipična za zagrebačku filološku školu. No ovdje je riječ o specifičnim novinama jer one nisu bile na teritoriju Hrvatske, nego Vojvodine, stoga je svrha ovog rada utvrditi u kojoj je mjeri dosljedno provedena vukovska norma kako bi se utvrdilo u kojoj se mjeri jezik *Športskog Lista* uklapao u normu koja je tada bila važeća u Hrvatskoj.

Novinarski stil i Subotički Športski List

Funkcionalni stil medija obično se naziva publicističkim ili novinarskim funkcionalnim stilom. To je stil javnoga priopćavanja kojim se služe novinari i publicisti pišući tekstove za dnevne novine, časopise te ostale tiskovine.

U literaturi se može naći i na razdvajanje novinarstva od publicistike pa se tako, prema Josipu Siliću, može govoriti o novinarsko-publicističkom stilu. Silić (2006: 75) objašnjava kako se pod pojmom novinarstva smatra pisanje i izdavanje dnevnih i periodičnih novina, a publicistika obuhvaća tiskane materijale aktualnoga kulturnog, književnog i društveno-političkog života u dnevnim i periodičnim listovima, časopisima i zasebnim tiskovinama.

Značajke su publicistička stila jezična živost i težnja ovjerenosti upotrijebljenih jezičnih jedinica, a upravo ta je značajka uvjetovana korisnikom koji treba jasnu i razumljivu obavijest pisanu razumljivim stilom. Dnevne novine i informativne emisije imaju najširi krug korisnika: njihova je namjena da u prvome redu obavijeste, tj. da na najkraći način prenesu primatelju obavijest. To se nužno odražava i u njihovu jeziku pa u dnevnim novinama imamo gotovo potpunu redukciju glagolskih vremena na prezent, perfekt i futur te čestu uporabu onih oblika koji u normu prodiru unatoč normativnim zabranama (Frančić, Hudeček i Mihaljević 2006: 247).

Subotički Športski List izlazio je u razdoblju od 1935. do 1940. godine. *List* je u početku izlazio jednom tjedno, a od kolovoza 1938. godine izlazio je kao dvotjednik. *List* se sastojao od četiriju stranica na kojim se mogu čitati izvještaji o gotovo svim sportovima. Najviše je tekstova o nogometnim utakmicama sa svih razina natjecanja, od državne lige do lokalnih razina natjecanja u Subotici i njezinoj okolici. Popraćene su i najpoznatije nogometne lige susjednih država (Mađarska, Njemačka,

Velika Britanija), osobito su istaknuti uspjesi lokalnih igrača u stranim ligama. Na stranicama se mogu čitati tekstovi i o drugim sportovima: tenisu, plivanju, pikadu, a mogu se pronaći i raspored i kratki opisi zbivanja na Balkanskim igrama te na Olimpijskim igrama u Berlinu 1936. godine. Također, osim sportskih tekstova, na stranicama *Subotičkog Športskog Lista* mogu se pročitati i mali oglasi, izvještaji sa stanaka raznih nogometnih saveza pa i o međusobnim sukobima među klubovima, njihovim financijskim problemima, navijačima, stanju na stadionima i drugo. *List* je odraz subotičke svakodnevice uoči samog Drugog svjetskog rata i neprocjenjiv povijesni izvor.

Vukovska norma

Djelovanje hrvatskih „vukovaca“ sprečavalo je nastojanja da se ugrozi jezični i pravopisni temelj u razdobljima prve i druge Jugoslavije. Tri su djela kojima su hrvatski „vukovci“ napravili zaokret i završili proces standardizacije hrvatskoga jezika: *Hrvatski pravopis* Ivana Broza iz 1892. godine, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika* Tome Maretića iz 1899. godine i *Rječnik hrvatskoga jezika* Franje Ivekovića i Ivana Broza iz 1901. godine. Tri su to temeljna djela „vukovaca“ kojima su postavili temelje za daljnja zbivanja u hrvatskoj filologiji i jezikoslovlju. Objavlivanjem tih triju djela zaokružena je vukovska normativistika (Samardžija 2004: 117-118). To su sve, sama po sebi, bila kapitalna djela, ali odlikovala su se, osim Brozova pravopisa, doktrinarnom i nesnošljivom jednostranošću (Brozović 2008: 108). Radoslav Katičić (1986: 110-113) tvrdi da je „vrijeme bilo zrelo za posljednji i konačan potez prema potpunoj jezičnoj standardizaciji. Hrvatskom je narodu to bilo potrebno jer je njegov standardni jezik unatoč protivštinama osvajao korak po korak sva životna područja, pa čak i vojničko. (...) Konačna standardizacija bila je dobro izvedena. Odgovarala je osnovnim potrebama i ostajala unutar povijesno izrasloga hrvatskoga štokavskog standarda.“

Početak 20. stoljeća utjecaj je tih vukovskih djela bio vrlo snažan i dominantan i kontinuirano se nastavio, ali nije nikada onemogućivao drugačije gledanje na hrvatski standardni jezik. O značenju tih djela i njihovu utjecaju u 20. stoljeću rekao je Mate Hraste kako su svi njegovi profesori bili „vukovci“, „svi srednjoškolski i sveučilišni profesori, svi književnici i ostali intelektualci učili su hrvatsko-srpski jezik iz Maretićeve male i velike gramatike, iz Maretićeva *Jezičnog savjetnika* i iz Broz-Ivekovićeve *Rječnika hrvatskoga jezika*, a pravopisna pravila iz Brozova *Hrvatskog pravopisa* (...) učile su hrvatskosrpski jezik i sve generacije u Beogradu, kasnije i u Skoplju, Sarajevu i Ljubljani, a poslije rata i u Zadru“ (Samardžija 2004: 150, 155). No s druge strane, ta je škola, uza sve svoje zasluge, u mnogome naškodila hrvatskoj jezičnoj kulturi, uzrokovala nepotrebne potrebe i unijela u hrvatsku filologiju negativan duh s dugotrajnim posljedicama (ipak, treba u tome pogledu izuzeti među radnicima na razmeđu stoljeća Broza, koji je u okviru te škole zapravo spašavao prirodne razvojne tendencije koliko je god mogao i umio) (Brozović 2008: 92). Anđela Frančić (2013: 85) je utjecaj hrvatskih „vukovaca“ sažeto prikazala tako što je istaknula njihove zasluge i slabosti. U zasluge „vukovaca“ ubraja konačno oblikovanje hrvatskog jezič-

nog standarda na novoštokavskoj osnovnici čime je stvoren oblik u kojem je hrvatski jezik u glavnim crtama i ostao, dok u slabosti „vukovaca“ ubraja poistovjećivanje standardnog jezika s novoštokavskim narječjem, novoštokavizaciju i ijekaviziranje svega nenovoštokavskog te zanemarivanje bogate hrvatske književne baštine u korist Karadžićevim i Daničićevim djelima i narodnoj književnosti.

Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika najopsežnija je i najvažnija hrvatska gramatika s kraja 19. stoljeća (Samardžija 2004: 123). Izdana je 1899. godine, ali je uz to prvo izdanje doživjela još dva – drugo 1931. godine i treće 1963. godine. Prema ovoj su gramatici priređivane ostale gramatike ijekavskoga izgovora za srednje škole koje su slijedile vukovsku ideju (Jonke 1971: 196). Pojava njegove gramatike značila je veliki događaj i u školstvu i u znanosti. Plod je dvadesetogodišnjeg napornog jezičnoga istraživanja i poučavanja koje se pretežito zasnivalo na samostalnome radu, a njezino je značenje neusporedivo s ostalim gramatikama koje su tada izdane (Vince 1990: 416). Za potrebe ovog rada korišteno je drugo izdanje *Gramatike* iz 1931. godine. To izdanje obuhvaća sljedeća poglavlja: *Pristup, Glasovi, Oblici, Tvorba riječi, Sintaksa i Stilistika* i na samome su kraju dodani *Popravci*.

Godine 1889. Zemaljska je vlada u vrijeme Khuena Hedervaryja povjerila dr. Ivanu Brozu da izradi pravopis na fonološkim načelima, što je Broz i učinio, te se 1892. pojavio *Hrvatski pravopis* (Vince 1990: 600). Već iduće 1893. godine izašlo je novo izdanje pod nazivom *Hrvatski pravopis. Po određenju kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, napisao Dr. Ivan Broz, Zagreb, 1893.* Već taj podatak svjedoči o tome koliko se brinulo za ujednačavanje i osmišljavanje pravopisne norme (tisak je financirala vlada) te kolika je bila zainteresiranost čitateljstva za pravopisom (Badurina 1992: 92). Nakon te 1893. godine Brozov *Pravopis* izašao je u još četirima izdanjima koje je priredio Dragutin Boranić (1904., 1906., 1911., 1915.) pod naslovom *Hrvatski pravopis Ivana Broza*. Taj je pravopis objavljan i kasnije, Boranić ga je uređivao, samo što je izostavio Brozovo ime. Tako je najprije tiskan pod naslovom *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika* u pet izdanja (1921., 1923., 1926., 1928., 1930.). Pod naslovom *Pravopis hrvatskosrpskog jezika* objavljen je Boranićev pravopis u dva izdanja (1934., 1937.), a onda pod naslovom *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika* u četvrtom izdanju 1940. i opet 1941. godine. Zadnja dva izdanja pravopisa pod tim imenom objavljena su 1947. i 1951. godine (Pranjeković 2006: 142). Smatra ga se prvim hrvatskim pravopisom u novijem smislu riječi i prvim hrvatskim službenim pravopisom, a na snazi je ostao sve do 1960. godine (Francić 2013: 88). Za potrebe ovog rada korišteno je treće izdanje iz 1926. godine pod naslovom *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. To se izdanje sastoji od *Pravila*, koja obuhvaćaju *Glazove, Skupove glasova, Tuđe riječi, Početna slova, Složenice, Izvođenje geografskih imena, Razgoci, Rastavljanje riječi, Pravopisni znaci, Rječnika i Ključa*.

Jezična obilježja

Kada su u pitanju proučavanja jezičnih obilježja i stila hrvatskih novina i časopisa prve polovine 20. stoljeća na području Hrvatske, u dosadašnjim istraživanjima

(Rišner i Mlikota 2018: 294-296) utvrdila su da se pravopis većine novina i časopisa početkom 20. stoljeća razlikuje od norme propisane pravopisom Broza i Boranića. Morfonološki se pravopis zadržao u prvom desetljeću, ali je krajem tog desetljeća sve više fonoloških obilježja te se ta dva načina postupno izmjenjuju. Što se tiče gramatičke razine, na morfološkoj razini ima razlika u rodu i sklonidbi nekih imenica, neke se tuđice rabe dvorodno, dok su se na sintaktičkoj razini uzrok i namjera izricali drugačije nego u suvremenom hrvatskom jeziku (npr. prijedlog *zbog* rabio se rjeđe). U novinama se od kraja 19. stoljeća pojavljuju i oglasi zbog čega dolazi do pojave stilskih figura, a kako se objavljuju i različite zakonske odredbe, očit je utjecaj i administrativnog stila.

U nastavku rada iznesena su najuočljivija obilježja *Subotičkog Športskog Lista*. Ta su obilježja raspoređena na pravopis, fonologiju, morfologiju i sintaksu. Uz svaku temu najprije su objašnjena tada važeća normativna pravila na temelju spomenutih *Gramatike i Pravopisa*.

a) Pravopis

Što se tiče pravopisne tematike, obrađena su pravila u vezi s pisanjem točke iza rednih brojeva, pravila o pisanju zareza i pisanje glasova *ije* i *je* iza glasa *r*.

Prema *Pravopisu* D. Boranića (1926: 86), pravilo broj 356 tvrdi da se točka bilježi iza rednih brojeva i navodi kao primjer dvije rečenice: *Petar Preradović rodio se 19. ožujka 1818. u Grabovici. – Petar I. Krešimir pripada među naznatnije hrvatske kraljeve*. U sljedećim primjerima možemo vidjeti kako to pravilo nije dosljedno provedeno:

- Dana 2 juna održaće se (27. 5. 1935., str. 3.)
- Subotica, ponedjeljak 26 kolovoz 1935., športske 1935/1936 godine, u 21 minutu, u 2 minutu (26. 8. 1935., str. 1.)
- 3 kolovoz 1936. (3. 8. 1936., str. 1.)
- 1 kolovoza (3. 8. 1936., str. 2.)
- XI Olimpijada u Berlinu (3. 8. 1936., str. 3.)
- 5 travnja 1937. (5. 4. 1937., str. 1.)
- Subotica, ponedjeljak 3 listopada 1938. (3. 10. 1938., str. 1.)
- Zagreb, 2 listopada. (3. 10. 1938., str. 1.)
- Subotica, utorak 28 ožujak 1939. (28. 3. 1939., str. 1.)
- Zagreb, 26 ožujka. (28. 3. 1939., str. 2.)
- ... Ceglara u 38 minuti. (28. 3. 1939., str. 2.)
- Subotica, ponedjeljak, 10. lipanj 1940. (10. 6. 1940., str. 1.)
- ... poboljšan je u Europi od 1906 do 1939 za... (10. 6. 1940., str. 2.)

U nabrojanim primjerima možemo vidjeti kako pravilo nije dosljedno provedeno: nije pisana točka pokraj rednog broja, no u nekim je primjerima iz 1940. godine točka ipak pisana.

Pravila o pisanju zareza ima više (295 – 306), no ovdje su istaknuta ona koja odstupaju od današnje norme, a zabilježena su na stranicama *Subotičkog Športskog Lista*. Tako je u *Pravopisu* zabilježeno da se zarez piše u samoj rečeničnoj cjelini i rastavlja:

(295) usporedne rečenice od glavnih s različnim subjektima; na pr. *Dođite sutra, i mi ćemo doći. – Srce se moje veseli, pa još i tijelo moje počivat će u nadu. (...)*

(296) zavisne rečenice od glavnih; na pr. *Vjera je, da se drži, a zakon, da se brani. – Kad mačka kod kuće nije, onda se miši vesele. – Zna, što je jučer večerao. (...)*

(297) pojedine dijelove u rečeničnom nizu; na pr. *Nesta blaga, nesta prijatelja. – Božić prođe, zima dođe. (...)*

Zarez se ne piše:

(302) ispred veznika: a) usporednih *i, te, pa, ni (niti), ili*, kad se njima vežu samo riječi ili rečenice, koje imaju isti subjekt ili predikat; na pr. *Ja sam mlijeko pro-sio te sam janje hranio. – Otiđe svom gospodaru te mu kaže. (...)*; b) poredbenih *nego (negoli), kao*; na pr. *Bolja je prazna torba negoli vrag u torbi. – Da bude volja tvoja na zemlji kao na nebu. (...)*

(303) ispred veznika *da*, a) kad on s prezentom stoji umjesto infinitiva; na pr. *U tom počne on da govori. – Nemoj da se plašiš. (...)*; b) u izričnoj rečenici, iz koje je subjekt prenesen u glavnu; na pr. *Za te sam uvjeren da me nećeš ostaviti. (...)* (Boranić 1926: 75-77)

U sljedećim primjerima možemo vidjeti dosljednu primjenu pravila 295 i 296:

– morao ga je braniti, kada je već imao loptu u rukama, faulirao Andovića, koji leži neko vrijeme (27. 5. 1935., str. 2.)

– o SAK-u se malo čulo, pa je teško govoriti (26. 8. 1935., str. 1.)

– prvo zato, što subotički Sand; mjestu a drugo zato, što...; uspjeo, da izvojuje; ljuta i duga, jer se nije (26. 8. 1935., str. 2.)

– igrajte otvorenim kartama, jer znamo (3. 8. 1936., str. 1.)

– u čisto olimpijskom duhu, ali se podnačelnik (3. 8. 1936., str. 2.)

– Ovako su krila dobivala loptu svakih pet minuta pa je onda razumljivo (5. 4. 1937., str. 2.)

– obične propalice, samo zato da bi i dalje (5. 4. 1937., str. 1.)

– i to bez sistema, ali pred golom (3. 10. 1938., str. 3.)

– vrlo lijep gol, koji je doneo Bački (3. 10. 1938., str. 3.)

– u Splitu, a prvenstvo sjeverne Hrvatske ... (10. 6. 1940., str. 2.)

– sa 3:1, ali je Slavija... (10. 6. 1940., str. 1.)

– ... igrale su vrlo dobro, ali je Građanski bio ... (28. 3. 1939., str. 2.)

– ... igrači su se zalagali nesebično pa i uspjeh nije izostao. (28. 3. 1939., str. 4.)

– To je takav postupak, koji nimalo ne služi ... (28. 3. 1939., str. 3.)

Osim dosljedne primjene pravila, zanimljivo je kako se u brojevima iz 1935. veznik *zato što* rastavlja zarezom *zato, što* kao da su u pitanju dva veznika, o čemu nema riječi u *Gramatici* i *Pravopisu*. No mogu se naći i primjeri kada se pravilo ne provodi dosljedno, npr.

– Što se tiče rješenja molbe sećanskog Radničkog ona je zaista pravilno rješena...; Ako se ne postupi tako, stvorit će se... (26. 8. 1935., br. 14., str. 2.)

– kojom prilikom nitko nije povrijeđen ni napadnut, potsavez je kaznio Bačku (3. 8. 1936., str. 1.)

– Ako Bunjevac ovako nastavi ima izgleda da ostane u prvom razredu. (5. 4. 1937., str. 2.)

– Da publika koja je došla na utakmicu nebi ostala bez utakmice, igrali su Rezerva... (3. 10. 1938., str. 3.)

– Čim klubovi podmire svoje dugovanje suspenzija im se automatski skida. (28. 3. 1939., str. 4.)

– pa zato ako su se i desili propusti napominjemo da (10. 6. 1940., str. 1.).

Navedeni primjeri pokazuju nedosljednost u pisanju zareza kada su rečenice u inverziji jer u nekim je primjerima pisan, dok u drugima nije. Također, neki primjeri pokazuju da se u nekim slučajevima zarez ispred suprotne rečenice piše, u nekim ne, dok se ispred zaključne također ne piše. Iako tog pravila izravno nema u *Pravopisu*, ono se može iščitati u pravilima, npr. u pravilu 296 navedena je kao primjer vremen-ska zavisnosložena rečenica u inverziji pisana sa zarezom.

O pisanju glasova *ije* i *je* iza glasa *r* pravilo broj 15 kaže: „Kad se pokraćeni slog *je* nađe iza glasa *r*, gubi se *j*.“ (Boranić 1926: 8). I navodi sljedeće primjere: *vrijeme – vremena, brijeg – bregovi, crijep – crepić, vrijedan – vrednoća, prijek – preći, povrijediti – povređivati, prijenos – prenositi, prijepis – prepisati, prijevod – prevoditi*. Pravilo 16 kaže da iza *r* ostaje *je* samo u glagolima 1. razreda III. vrste pa navodi primjer: *gorjeti, starjeti* i njihove izvedenice *ogorjelica, zastarjelost* itd. Pod to pravilo navodi i sljedeće primjere: *riječ – rječnik, rječit, rijeka – rječica, rječina, rijedak – rjeđi, prorjeđivati, riješiti – rješenje, rješavati*. Također, istaknuto je da ispred naglašenog sloga može stajati samo *je*, npr. *bjesnoća, bjelina, iscjedivati...* (Boranić 1926: 8-9).

Na stranicama *Subotičkog Športskog Lista* mogu se naći sljedeći primjeri:

– pogrješke, rješe, rjetko, grješi, (27. 5. 1935., str. 2.)

– grješakama (26. 8. 1935., str. 1.)

– rješi (26. 8. 1935., str. 2.)

– riješeno (3. 8. 1936., str. 3.)

– povrijeđeni (3. 8. 1936., str. 3.)

– sa dosta grješaka (5. 4. 1937., str. 1.)

– bez grješke (5. 4. 1937., str. 2.)

– bila je riješena već (3. 10. 1938., str. 2.)

– od grešaka može (3. 10. 1938., str. 3.)

– Upravni odbor rješava, da se ... (28. 3. 1939., str. 4.)

– ... na čast, jer one riječi ... (28. 3. 1939., str. 3.)

– ... sa nekoliko biranih reči pozdravlja... (10. 6. 1940., str. 3.)

– ... P.O. rešava da se igra... (10. 6. 1940., str. 3.).

Na temelju navedenih primjera može se vidjeti kako se izmjenjivalo pisanje s trima opcijama *rije, rje* i *re* da bi u brojevima iz 1940. godine prevladalo pisanje eka-vicom, odnosno *re*. U ranijim su se brojevima izmjenjivali refleksi jata.

b) Fonologija

Što se tiče fonologije, ona je u bliskoj vezi s pravopisom i bila je dijelom rasprava već krajem 19. stoljeća o tome treba li riječi pisati morfološki (etimološki) ili fono-

loški. Poznata je činjenica da je vukovskom normom određeno fonološko pisanje, no zadržani su i elementi morfološkog pravopisa, ne samo u vrijeme tiskanja *Subotičkog Športskog Lista*, nego i danas. Dodirna je točka između fonologije i pravopisa jednačenje glasova po zvučnosti čija je neujednačnost zabilježena na stranicama *Subotičkog Športskog Lista*, no najprije ćemo vidjeti kako je to riješeno u Boranićevu *Pravopisu* i Maretićevoj *Gramatici*, osobito je problematično bilo pisanje glasa *d* ispred glasova *s, š, c, č, ć*.

U dijelu *Pravopisa* Boranić (1926: 24-26) o toj temi govori u podnaslovu *Sljublivanje suglasnika*. Prema pravilu broj 91 glasovi *d* i *t* ispadaju ispred suglasnika *c, č, ć*. Neki od primjera su: *srdce – srce, sudca – suca, otca – oca, otčuh – očuh, svetčev – svečev* itd. No pravila 92 i 93 govore da ima i odstupanja u pisanju vlastitih imena (*Kadžić, Kačić* – dva različita prezimena; *Zabrdac – Zabrdca, Zabrdčev*); riječi koje su složene s prijedlozima *nad* (*nadcestar, nadćutni*), *od* (*odcijepiti, odčepiti*) i *pod* (*podcarinik, podčasnik*), a prema pravilu 95 glas *d* ne ispada ispred glasa *š* u složenim riječima kao što su *odšetati, podšiti, kadšto, radšta*. Prema pravilu 99 suglasnici *d* i *t* ne gube se ispred *s* u pismu pa se piše *gradski, svjetski, bratski, odsjesti, podsmijeh, hrvatstvo*.

Maretić u *Gramatici* (1931: 32-33) smatra da nije potrebno u knjizi kao što je gramatika davati pravopisna uputstva, no ipak u podnaslovu *Pravopis* objašnjava kako skupove glasova *ts* i *ds* narod izgovara kao *c*, no pišu se *ts* i *ds* jer bi pisanjem npr. *bracki, ocjeći* previše se udaljili od značenja tih riječi i ne bismo ih prepoznali. Također, u dijelu o glasovima tvrdi da *d* i *t* ispred *c* i *č* ispada, naprimjer u riječima *oca, očev, dodaci, suca, sučev*, no u složenim riječima kao što su *odčepiti, nadcestar, nadčovječan, podčiniti* „ne čuje se *d* potpuno, nego tako, kao da ga hoćemo izgovoriti, t. j. samo namjestimo usta za taj konsonant, ali ga ne izgovorimo“ (Maretić 1931: 62).

U tekstovima možemo naći sljedeće primjere jednačenja po zvučnosti:

- pretsjednik Hajduka (27. 5. 1935., str. 2.)
- potsavez, pretstavljali, potsavezni (26. 8. 1935., str. 1.)
- potsavez je kaznio (3. 8. 1936., str. 1.)
- otsjekli baklju (3. 8. 1936., str. 2.)
- Subotičkog Kuglačkog Potsaveza (5. 4. 1937., str. 4.)
- ... zahvaljuje Potsavezu, za odposlatom brzojavnom pozdravu ... (28. 3. 1939., str. 4.)
- U oba slučaja sudski izvještaji ... (28. 3. 1939., str. 3.)
- ... jasno pretstavili njegovo suđenje. (28. 3. 1939., str. 1.)
- Subotičkog kuglačkog podsaveza (3. 10. 1938., str. 4.)
- ... nije zadatak potsaveza... (3. 10. 1938., str. 1.)
- Pretsedavajući g. Sabanov Ivan otvarajući ovu prvu... (10. 6. 1940., str. 3.)
- Otsutni su gg.: Lazić Ozren... (10. 6. 1940., str. 3.)
- August Prosenik osvojio je prvenstvo zagrebačkog koturaškog podsaveza. (10. 6. 1940., str. 2.).

Navedeni primjeri pokazuju kako je skup *ds* pisan kao *ts* u najvećem broju primjera, dok ima i onih u kojim je zadržan morfološki pravopis i nije provedeno jednačenje jer bi riječ izgubila svoje početno značenje, npr. *sudski*.

c) Morfologija

Iako Maretić u svojoj *Gramatici* ne govori o sklonidbi pokrata, na stranicama *Subotičkog Športskog Lista* može se zamijetiti šarenilo u pisanju i sklonidbi. Tako na stranicama možemo pronaći primjere pokrata koje su pisane dosljedno sa spojnicom i njihova je sklonidba u skladu sa sklonidbom imenica muškoga roda:

- između SAK-a, prvi razred mladog SK Jugoslavena (27. 5. 1935., str. 3.)
- ŽAK-a, SAND-a (26. 8. 1935., str. 1.)
- Neočekivano visok rezultat postigao je BSK u igri sa Sarajlijama... (10. 6. 1940., str. 1.)
- BSK je prvak. (3. 8. 1936., str. 1.)
- Ž.A.K.-ov navijač (3. 8. 1936., str. 1.)
- jednog igrača BSK-a (3. 8. 1936., str. 4.)
- Razlika u bodovima između ŽAK-a i SAND-a je tri boda. (5. 4. 1937., str. 2.)
- ... minimalnom porazu SMTC-a ... (28. 3. 1939., str. 1.)
- ... slobodno biti ušteđen Bunjevcu i SAND-u. (3. 10. 1938., str. 1.)

No ima i primjera u kojima je, bez obzira na padež, pokrata pisana u svom nominativnom obliku:

- ... između Bačke iz Subotice i OSC u Odžacima... (3. 10. 1938., str. 3.)
- ... mada je favorit bio OŠK. (28. 3. 1939., str. 4.)
- ... ove nedjelje su porazi OŠK u Kuli ... (28. 3. 1939., str. 4.)

Također, u nekim primjerima možemo vidjeti kako je pokrata poimeničena pa u naslovu piše u obliku pokrate, a u tekstu ispod naslova ta se pokrata piše i sklanja kao imenica:

- Bsk je igrao dosta slabo (26. 8. 1935., str. 2.)
- u polju Naka (28. 3. 1939., str. 4.; u naslovu piše Vojvodina:NAK)
- ... da je Sand bio bolji... (28. 3. 1939., str. 2.)
- Smtc se odlično branio (28. 3. 1939., str. 1.)
- Ta ofenziva „Haška“ trajala je sve do 25 m. (10. 6. 1940., str. 1.)
- Vojvodina, Žak i Bačka osnovali su Dunavski... (10. 6. 1940., str. 1.)

Pisanje futura prvog Maretić (1931: 32-33) obrađuje u okviru pravopisa i to tako što najprije navodi Vukove primjere pisanja *misliću*, *čuvaćeš*, *plešćemo* tvrdeći da Vuk nije nikad čuo u dobrom štokavskom govoru da se piše *mislit ću*, *čuvat ćeš*, *plest ćemo*. No kako svi pišu *opet ću*, *kad ćeš*, *sad ćemo*, a govore *opeću*, *kaćeš*, *saćemo*, smatra da nije onda sporno ni pisati *mislit ću*, *čuvat ćeš*, *plest ćemo*. Također, pisanje *misliću* protiv se pravilu da se enklitike nikad ne pišu zajedno s riječju koja je pred njima.

- Na stranicama se *Lista* dosljedno provodi sastavljeno pisanje futura prvoga:
- održaće se (27. 5. 1935., str. 3.)

- sastaje se (26. 8. 1935., str. 1.)
- stvoriće se (26. 8. 1935., str. 2.)
- održaće se (3. 8. 1936., str. 3.)
- iz Milana gostovaće na (3. 8. 1936., str. 4.)
- utakmica održa će se (3. 10. 1938., str. 3.)
- nastaviće sa pisanjem (28. 3. 1939., str. 3.)

Također, mogu se pronaći i oblici pisani u skladu s današnjom normom:

- održat će se sjednica ... (28. 3. 1939., str. 1.)
- vratit ćemo se ... (28. 3. 1939., str. 4.)
- potrebe javit ćemo i ... (28. 3. 1939., str. 4.)
- ... natjecanju sudjelovat će pretežno samo ... (10. 6. 1940., str. 2.)
- Igrat će i dva engleska... (10. 6. 1940., str. 2.)

Pisanje futura u skladu s današnjom normom pojavljuje se od 1939. godine, a u brojevima iz 1940. godine piše se dosljedno u tom obliku.

Prema Maretiću (1931: 43-44) u dvama slučajevima pišemo prijedlog *sa*: ispred instrumentala *mnom* (*sa mnom*) i ispred glasova *s*, *š*, *z*, *ž* (*sa sestrom*, *sa šestim*, *sa zelenoga*, *sa žene*). Također, navodi kako Vuk podjednako piše *i s* i *sa*, npr. *s duhom* i *sa duhom*, a Daničić češće piše *s* i po tome on zaključuje da bismo se trebali ugledati na Daničića.

U tekstovima *Subotičkog Lista* dosljedno se piše prijedlog *sa*:

- Centrala je pobijedila SAND sa 3:0, sa lakoćom (27. 5. 1935., str. 2.)
 - sa veseljem, sa ovim rezultatima, na čelu sa Guzinom, sa više rezervi (27. 5. 1935., str. 4.)
 - sa provincijom (26. 8. 1935., str. 2.)
 - nezasluženo sa 1:0. (3. 8. 1936., str. 3.)
 - i sa dva metra zapucao (5. 4. 1937., str. 1.)
 - veze sa športom (5. 4. 1937., str. 1.)
 - sa minimalnom pobjedom Bačke. (3. 10. 1938., str. 3.)
 - ... procenata sa priredaba (3. 10. 1938., str. 1.)
 - ... računati sa njima. (28. 3. 1939., str. 2.)
 - ... telegramu sa redovne skupštine... (28. 3. 1939., str. 4.)
 - po nalogu sa najviše mjesta (28. 3. 1939., str. 4.)
 - Poslije ravnopravne borbe, utakmica se završila sa realnim rezultatom. (10. 6. 1940., str. 1.)
 - ... sa nekoliko biranih reči pozdravlja... (10. 6. 1940., str. 3.)
- No mogu se naći i primjeri s prijedlogom *s*, iako su u manjini:
- prijateljsku utakmicu s Mađarskom (3. 8. 1936., str. 3.)
 - s dosta grješaka (5. 4. 1937., str. 1.)
 - i to one s tribine. (28. 3. 1939., str. 4.)
 - pobijediti s dvocifrenim rezultatom (28. 3. 1939., str. 1.)
 - ... Penarola s rezultatom 3:2. (10. 6. 1940., str. 2.)
 - ... završena je s rezultatom 4:1 u korist Italije. (10. 6. 1940., str. 2.)

d) *Sintaksa*

Među sintaktičkim obilježjima, na stranicama *Subotičkog Športskog Lista* dominiraju kao teme red riječi u rečenici, osobito položaj zanaglasnica, konstrukcija *da + prezent* i sintagme (spojevi među riječima), osobito pri pisanju datuma.

Položaj je zanaglasnica prema Maretiću (1931: 402-404) dosta slobodan, mogu stajati na različitim mjestima u rečenici, no ipak ima nekoliko stalnih pravila. Jedno od pravila kaže kako zanaglasnice nemaju svoj naglasak, zato one ne mogu biti na početku rečenice, osim zanaglasnice *je* kad se nađe pred česticom *li*, npr. *Je li ta jabuka dobra?*, i oblici *bih, bi, bismo, biste* u kondicionalu. Također, zanaglasnice ne mogu stajati ni na početku drugog dijela one rečenice koja je razdvojena umetnutom rečenicom, npr. *Njegov brat znajući sve to, nije im mogao oprostiti. U zavisnosloženim rečenicama zanaglasnicama je odmah mjesto iza veznika i iza upitnih i odnosnih zamjenica, npr. Ne znaš, premda si jučer čuo.; Što te danas boli?* Isto tako, zanaglasnica stoji odmah iza čestice *zar*, npr. *Zar vam nitko nije dao?* Zanaglasnica *li* stoji odmah iza glagola ako njime počinje rečenica, npr. *Znaš li čitati?* Kad se u jednoj rečenici nađu dvije ili tri zanaglasnice, obično stoje jedna do druge, npr. *Hoćeš li mu reći?* Kad se nađe više zanaglasnica u rečenici, a nijedna nije glagolska (misli se na nenaglašene glagolske oblike), onda genitiv i dativ stoje pred akuzativom, a dativ stoji i pred genitivom, npr. *prođi ga se, ne bojimo ih se, prodajte nam ih.* Što se tiče glagolskih zanaglasnica, jedino zanaglasnica *je* stoji poslije zamjениčkih, npr. *dao mu je, pokazao nam ga je*, dok sve druge glagolske stoje ispred zamjениčkih, npr. *dao sam ti, reći ću mu.*

U *Subotičkom Športskom Listu* nalazimo u gotovo svakoj rečenici odstupanja od nabrojanih pravila:

– Ova žalba je sasvim umjesna; Prvo poluvrijeme se Šport držao; Ovaj mladić se trudio da zadovolji (27. 5. 1935., str. 2.)

– Svi klubovi su marljivo trenirali (26. 8. 1935., str. 1.)

– Gradački Šrurm je po peti put osvojio (3. 8. 1936., str. 4.)

– Razlika u bodovima između ŽAK-a i SAND-a je tri boda. (5. 4. 1937., str. 2.)

– Drugi gol je njegov. (5. 4. 1937., str. 2.)

– ... te sa tim rezultatom se ide na odmor... (3. 10. 1938., str. 3.)

– Pobjedonosni gol je dao Tremli ... (28. 3. 1939., str. 4.)

– Ovu utakmicu je sudio g. Metz ... (28. 3. 1939., str. 1.)

No mogu se naći i primjeri u kojima su nabrojana pravila dosljedno provedena:

– ... i OSC u Odžacima završena je sa minimalnim (3. 10. 1938., str. 3.)

– Ova suspenzija izazvala je među (3. 8. 1936., str. 4.)

– U ovom je slučaju to stopostotno potvrđeno. (28. 3. 1939., str. 3.)

– Prvenstvena utakmica između gornjih klubova završena je pobjedom Bačke. (28. 3. 1939., str. 1.)

– August Prosenik osvojio je prvenstvo zagrebačkog koturaškog podsaveza. (10. 6. 1940., str. 2.)

– Vojvodina, Žak i Bačka osnovali su Dunavski... (10. 6. 1940., str. 1.)

Kada govori o konstrukciji *da + prezent*, Maretić (1931: 560-561) objašnjava kako se namjera u rečenicama može izreći rečenicom koja počinje veznikom *da*, npr. *htio sam, da ti kažem; željeli su, da dođu*; no kako nema promjene u značenju, glagolska dopuna može biti i u infinitivu, npr. *htio sam ti kazati, željeli su doći*. I uz druge glagole koji ne izriču namjeru, mogu se naći oba oblika: *počеше dolaziti/počеше da dolaze, ne mogu naći/ne mogu da nađem* itd. Maretić navodi kako je rečenica s veznikom *da* karakterističnija za istočne krajeve, npr. Srbija te krajevi što bliži bugarskom jeziku, no što više idemo prema zapadu, infinitiv je zastupljeniji i uobičajen.

– U tekstovima *Lista* većinom prevladavaju rečenice s konstrukcijom *da + prezent*:

– mogao da sudi, ovaj mladić se trudio da zadovolji, imao je da drži, nije imao prilike da se istakne (27. 5. 1935., str. 2.)

– Halfinija nije mogla da izdrži tempo. (26. 8. 1935., str. 1.)

– htjeli smo da pokažemo (3. 8. 1936., str. 1.)

– hoće da na sličan način kompromitira (3. 8. 1936., str. 2.)

– ne može da postigne nijedan gol (5. 4. 1937., str. 2.)

– šanse znao da iskoristi (5. 4. 1937., str. 3.)

– ... treba da svima jednako stoji (3. 10. 1938., str. 1.)

– mogao da sudi (3. 10. 1938., str. 1.)

– ... subotičanin Rehm uspio da pobjedi ... (28. 3. 1939., str. 2.)

– ... i hteo da puca u gol. (28. 3. 1939., str. 3.)

– ... sudije može da posluži ... (28. 3. 1939., str. 3.)

– Poslovni odbor zaključuje da pozove ... (10. 6. 1940., str. 3.).

Unatoč tome i što Maretić navodi da je konstrukcija *da + prezent* zamjenjiva infinitivom i ne utječe na promjenu značenja, nisu pronađeni takvi primjeri.

U spojevima riječi (sintagmama), osobito kad je u pitanju pisanje datuma, pojavljuju se oblici u kojima je mjesec pisan i u nominativu i u genitivu, iako treba pisati u genitivu. O pisanju točke pokraj rednog broja već je pisano u dijelu o pravopisu.

– 3 kolovoz 1936. (3. 8. 1936., str. 1.)

– 1 kolovoza (3. 8. 1936., str. 2.)

– 10. lipanj (10. 6. 1940., str. 1.)

– Subotica, utorak 28 ožujak 1939. (28. 3. 1939., str. 1.)

– 5 travnja 1937. (5. 4. 1937., str. 1.)

– ... održaje se 23 lipnja u Splitu (10. 6. 1940., str. 2.)

– Zagreb, 26 ožujka. (28. 3. 1939., str. 2.)

– Ponedjeljak 3 listopada 1938. (3. 10. 1938., str. 1.)

– Zagreb, 2 listopada. (3. 10. 1938., str. 1.).

Zaključak

Subotički Športski List u svojih pet godina izlaženja svjedoči o subotičkoj svakodnevici tako da može poslužiti kao izvor za razna istraživanja. U slučaju ovog rada, koji želi biti poticaj za daljnja proučavanja *Lista*, proučavana su jezična obilježja na razini pravopisa, fonologije, morfologije i sintakse. Nabrojana su jezična obilježja uspoređivana s tada važećom vukovskom jezičnom normom kako bi se utvrdilo jesu li u to vrijeme, s obzirom na društvene i političke okolnosti, u jezičnom smislu postojali dodiri s važećom normom primijenjenom u novinama i časopisima na području Hrvatske. Dok su proučavanja jezika novina i časopisa u Hrvatskoj utvrdila postojanje tragova norme zagrebačke škole i supostojanje morfonološkog i fonološkog pravopisa, u slučaju *Subotičkog Športskog Lista* zaključiti se može kako je ovdje, sa stajališta vukovske norme, prevladavao fonološki pravopis, no mogu se naći i elementi morfonološkog pravopisa, no u znatno manjoj mjeri. Ostala gramatička i pravopisna obilježja pokazuju nedosljednu primjenu, jedno, nazovimo to tako, šarenilo i neujednačenost. No takva obilježja prevladavaju sa stajališta vukovske norme. U nastavku bavljenja jezikom ovoga *Lista* trebalo bi proučiti normu važeću za područje Vojvodine i Srbije u prvoj polovini 20. stoljeća kako bismo uvidjeli jesu li šarenilo i neujednačenost ipak dosljedni i ujednačeni u skladu s normom područja na kojem je *List* izlazio.

Literatura

- Badurina, Lada. 1992. Stotina godina hrvatskog pravopisa. *Fluminensia* 4, 2: 89-83.
- Bičanić, Ante i sur. 2013. *Pregled povijesti, gramatike i pravopisa hrvatskoga jezika*, Zagreb: Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti Croatica.
- Boranić, Dragutin. 1926. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora.
- Brozović, Dalibor. 2008. *Povijest hrvatskoga književnog i standardnoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Frančić, Anđela. Lana Hudeček i Milica Mihaljević. 2006. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Hudeček, Lana i Milica Mihaljević. 2009. *Jezik medija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Jonke, Ljudevit. 1971. *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Katičić, Radoslav. 1986. *Novi jezikoslovni ogledi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Maretić, Tomo. 1931. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Naklada Jugoslavenskog nakladnog d. d. „Obnova“.
- Pranjković, Ivo. 2006. *Filološki vjekopisi*. Zagreb: Disput.

- Rišner, Vlasta i Jadranka Mlikota. 2018. Jezik hrvatskih novina i časopisa u 20. stoljeću. U: *Povijest hrvatskoga jezika, 5. knjiga: 20. stoljeće – prvi dio*. Zagreb: Croatica.
- Samardžija, Marko. 2004. *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Silić, Josip. 2006. *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
- Vince, Zlatko. 1990. *Putovima hrvatskoga književnog jezika: lingvističko-kulturnopovijesni prikaz filoloških škola i njihovih izbora*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

Summary

Vuk's norm (norm set by Vuk Stefanović Karadžić) in the Subotica's Športski List (1935 – 1940)

Subotica's Športski List is a sports newspaper that was published in the period from 1935 to 1940 in Subotica. The newspaper consisted of four pages, writing about various sports events in and around Subotica, but also in neighbouring countries, such as, for example, the Olympic Games in Berlin. At the time the newspaper was published, language Vuk's norm was valid in Croatia, but elements of the Zagreb norm could also be found in newspapers and magazines. Studying the language features in the Subotica's Športski List (spelling, phonology, morphology, syntax), showed, referring to the Vuk's norm, that phonological spelling dominated with the appearance of morphophonological spelling, as well. As far as grammatical features are concerned, the rules of the Vuk's grammar norm are inconsistently implemented, but this inconsistency could encourage the study of the language newspaper in further research, from the perspective of the norm valid at the time in the Serbian language in Vojvodina and Serbia.

Keywords: Subotica's Športski List, Vuk's norm, journalistic style, language features